Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Allmänt: info@wwf.se
www.wwf.se

Ulriksdals slott, 2025-02-12

Till: Svenska kyrkan
remiss.skogsutredningen@svenskakyrkan.se

Remissvar från Världsnaturfonden WWF avseende Svenska kyrkans utredningar 2024:2: Kyrkan och skogen – ansvar, handling och hopp

Sammanfattning av WWFs synpunkter

Världsnaturfonden WWF (WWF) ser positivt på att kyrkostyrelsen i uppdraget till utredaren betonar behovet av ett förändrat agerande från Svenska kyrkan för att möta samhällets omställning. Utredaren har framgångsrikt identifierat en ny balanspunkt inom förvaltningen av prästlönetillgångar, där klimat, biologisk mångfald och relationen till samerna och rennäringen väger tyngre.

Utredningens förslag innebär en skiftning från ekonomiska överväganden till ett skogsbruk som tar större hänsyn till sociala och miljömässiga dimensioner. WWF uppskattar att förslagen utgår från planetära gränser och internationella mål för att motverka klimat- och biodiversitetskriser. Förslagen överensstämmer både med WWFs vision för svenskt skogsbruk, som vi uttryckt bland annat i rapporten Att se skogen och inte bara träden, och med Svenska kyrkans progressiva miljöarbete i övriga delar av verksamheten.

Svenska kyrkans tillägg av en fjärde hållbarhetsdimension – andlighet – understryker Svenska kyrkans unika roll i omställningen av skogsbruket och allmänhetens syn på naturen. Det är avgörande att inse vårt ansvar för att skydda naturen från klimatförändringar och utarmning. Därför är det naturligt att utredningen föreslår ökad insyn och påverkan för församlingarna i egendoms-nämndernas och egendomsförvaltningarnas arbete. Det är också viktigt att Svenska kyrkan i handling visar vad andlig hållbarhet innebär.

WWF stödjer förslagen som främjar respekt för urfolksrättens principer, inklusive fritt och informerat förhandssamtycke, avveckling av contortaplanteringarna, ersättning till samerna vid samråd, undantag av heliga platser från skogsbruk och gemensam förvaltning av dessa platser. Förslagen är i linje med WWFs principer för inkluderande naturvård.

De föreslagna förändringarna i Svenska kyrkans skogsförvaltning – ökning av skyddad skog till 20 %, naturnära skogsbruk på 33 % av arealen och ökad generell hänsyn på resterande 47 % – gör Svenska kyrkan till en föregångare i omställningen av svenskt skogsbruk. WWF anser att en liknande förändring av hela det svenska skogsbruket är nödvändig - framför allt införandet av ett mer naturnära skogsbruk som utgår från den naturgivna dynamiken och landskapets förutsättningar, samt större hänsyn till biologisk mångfald!

Stiftelsens generalsekreterare:
Gustaf Lind

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746
Verksamheten kontrolleras av
Svensk Insamlingskontroll

Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Allmänt: info@wwf.se
www.wwf.se

Övergripande synpunkter

Förslagen i utredningen baseras på ett gediget kunskapsunderlag. Exempel på detta är den grundliga genomgången av forskningsläget vad gäller biologisk mångfald och klimat kombinerat med redovisningen av viktiga rapporter från Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket om tillståndet i skogen (kapitel 8), beskrivningen av prästlönetillgångarnas betydelse för Svenska kyrkans verksamhet (kapitel 5 och 6), den omfattande kartläggningen av synpunkter på Svenska kyrkans skogsbruk från anställda och församlingsmedlemmar inom Svenska kyrkan, inklusive barn (kapitel 5), konkretiseringen av andlig hållbarhet (kapitel 7), markfrågornas roll i försoningsarbetet med samerna (kapitel 9) samt bedömningen av konsekvenserna av utredningens förslag (kapitel 13).

WWF har länge efterfrågat ett mer naturnära skogsbruk som utgår från den naturgivna dynamiken och landskapets förutsättningar samt bristanalyser vad gäller biologisk mångfald, livsmiljöer och konnektivitet, i enlighet med EU-kommissionens vägledning. Utredaren uttrycker motsvarande synsätt, och anger den riktningsförändring av Svenska kyrkans skogsförvaltning som därför föreslås på sidan 13: ”Svenska kyrkan behöver förvalta skogen varsammare och mer naturnära så att den biologiska mångfalden kan återhämta sig, att habitat inte ytterligare försvagas och konnektiviteten mellan habitat kan förbättras. Det innebär att större sammanhängande geografiska områden ska skyddas, ett varsammare brukande med mer varierade skötselmetoder och ökad grad av hänsyn, ett systematiskt arbete med inventering av arter, restaurering och återskapande av habitat samt att verka för att ett landskapsperspektiv används i brukandet.”

Eftersom en del stift har ett väldigt splittrat skogsinnehav vill WWF påtala behovet av samverkan mellan Svenska kyrkan och andra aktörer för att skapa multifunktionella och mer hållbara landskap. Utredningen tar på flera ställen upp behovet av att tänka i ett landskapsperspektiv när det gäller det egna skogsinnehavet, och detta synsätt kan med fördel breddas utanför Svenska kyrkan när genomförandet av förslagen i utredningen kommit en bit på vägen.

Flertalet debattinlägg har kritiserat skogsutredningen utifrån de ekonomiska konsekvenser som utredningens förslag skulle innebära om de genomförs. Med tanke på den obalans som funnits under decennier till förmån för produktion, samt utredningens uppdrag, är det inte förvånande att de ekonomiska aspekterna påverkas mer negativt än övriga hållbarhetsdimensioner. Här är det också värt att påminna sig om att inkomsterna från prästlönetillgångarna endast utgör ett par procent av Svenska kyrkans totala inkomster samt att ensidigt fokus på volymproduktion av virke inte är detsamma som god ekonomi. WWF noterar att blott fyra av tretton förslag bedöms ge negativa ekonomiska konsekvenser under en omställningsperiod, och att endast förslaget om att öka andelen avsatt skog bedöms ge negativa ekonomiska konsekvenser även på lång sikt (tabellen på sidorna 349-350 i kapitel 13). Detta ska jämföras med att elva förslag har positiv påverkan på flera av de andra hållbarhetsdimensionerna: andlig, social och miljömässig hållbarhet. Dessutom ska den föreslagna hållbarhetsavgiften och det tidsbegränsade stödet under 2026 och 2027 förhindra att enskilda stift och församlingar drabbas på ett orättvist sätt. WWF drar slutsatsen att kritikerna inte verkar ha förstått utredningens uppdrag och att de vill skrämma ledamöterna från att anta förslagen på kyrkomötet 2025.

Stiftelsens generalsekreterare:
Gustaf Lind

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746
Verksamheten kontrolleras av
Svensk Insamlingskontroll

Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Allmänt: info@wwf.se
www.wwf.se

Specifika synpunkter på förslagen i utredningen

Utredarens förslag presenteras i kapitel 12, och WWF har valt att ge specifika synpunkter på en majoritet av förslagen.

Förtydligad styrning av förvaltningen i kyrkoordningen (12.2.1.)

WWF stödjer förslaget att ändra andra stycket i 46 kap., 3 §, så att kyrkostyrelsen beslutar om mål och inriktning för förvaltningen av prästlönetillgångarna. Det ger möjlighet till överblick och landskapsperspektiv, något som WWF ser som viktigt i förvaltningen av Svenska kyrkans skogar.

Hänsyn tas till samtliga hållbarhetsdimensioner, skyddet av biologisk mångfald och kulturvärden stärks och krav på försiktighet införs i kyrkoordningen (12.2.2.-12.2.5.)

WWF stödjer de förändringar som föreslås, och ser dem som nödvändiga för att säkerställa att samtliga hållbarhetsdimensioner respekteras och att försiktighetsprincipen beaktas:

- Första stycket i 46 kap., 3 §, ändras genom att de fyra hållbarhetsdimensionerna läggs in: ”Andlig, ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet ska säkerställas i förvaltningen.” Samtidigt stryks det nuvarande kravet på ”bästa möjliga uthålliga totalavkastning”.
- Formuleringen ”i skälig omfattning” stryks från 46 kap, 8§, första stycket, så att texten i stället lyder: ”…biologisk mångfald skyddas och främjas och kulturmiljövårdens intressen beaktas”.
- Ett andra stycke läggs till i 46 kap, 8§: ”För att motverkat att en åtgärd i förvaltningen av prästlönefastigheter medför skada för naturmiljö- eller kulturmiljövården ska de skyddsåtgärder, begränsningar och försiktighetsmått som behövs vidtas.”

Församlingarnas inflytande stärks i kyrkoordningen (12.2.6)

WWF ser det även som naturligt att en paragraf som stärker församlingarnas inflytande på skogsförvaltningen skapas (46 kap., 9 a §): ”Stiftet ska informera en berörd församling om insatser och den hänsyn som planeras i förvaltningen. Vid övergripande planering av förvaltningen ska berörd församlings synpunkter inhämtas och beaktas.” Det är tydligt i kapitel 5 att det i församlingar såväl som inom den lokala kyrkoförvaltningen finns ett stort engagemang för, och önskemål om, att i större utsträckning vara med och påverka hur Svenska kyrkans skogar sköts. Att bejaka detta är centralt för att minska inflytandet av kortsiktiga krafter till förmån för ökad lokal acceptans. Förslaget stärker såväl den sociala som den andliga hållbarhetsdimensionen.

Tillsynen av förvaltningen utvecklas i kyrkoordningen (12.2.7)

En effektiv styrning innebär möjligheten att ställa tydliga krav på åtgärder, en regelbunden uppföljning och rapportering samt möjligheten att besluta om påföljder ifall regelverket inte efterlevs. WWF noterar att Lagrådet i slutet av 1990-talet kritiserade att regeringen valde en tillsynsmodell där det i praktiken inte går att säkerställa tillsyn, och stödjer att detta rättas till:

Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Allmänt: info@wwf.se
www.wwf.se

- Att texten ”krav på vidtagande av åtgärd” läggs till i 46 kap. 5 a § om kyrkostyrelsens befogenheter.
- Att första stycket i 46 kap. 5 c § ändras så att kyrkostyrelsens får ”hålla inne del av stiftsbidraget enligt 44 kap. 14 §, tills åtgärd angiven av kyrkostyrelsen vidtagits”.
- Att ett andra stycke införs i 46 kap. 5 c §: ”Kyrkostyrelsen ska årligen genom en skrivelse till kyrkomötet redovisa iakttagelser och åtgärder om tillsynen av förvaltningen. Redovisningen ska innehålla en redogörelse rörande insatser för att säkerställa andlig, ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet”
- Att ordet ”samråd” ersätts med ”uppföljning” i 46 kap. 5 d §.

Urfolksrättslig princip införs i kyrkoordningen (12.2.8).

WWF stöttade införandet av fritt och informerat samtycke inom hållbarhetscertifieringen FSC, och ser mycket positivt på att denna princip införs i kyrkoordningens 46 kap., 3 a §: ”En åtgärd i förvaltningen av en prästlönefastighet som innebär en direkt och betydande påverkan för renskötselns bedrivande, får inte påbörjas eller genomföras innan ett fritt och informerat samtycke lämnats av den berörda samebyn. Överenskommelser som ingås med berörd sameby ska dokumenteras.”

Solidariskt kyrkligt ansvar för ett hållbart skogsbruk införs i kyrkoordningen (12.2.9)

Kapitel 5 och 6 visar tydligt att det är stor skillnad mellan stiften vad gäller skogsbrukets omfattning och betydelse. WWF stödjer förslaget att kostnaden för att ställa om skogsbruket ska bäras solidariskt inom Svenska kyrkan, och är därför positiva till den hållbarhetsavgift som föreslås som ett andra stycke i 44 kap, 3 §: ”Församlingen ska om kyrkomötet beslutar det även betala en hållbarhetsavgift. Kyrkostyrelsen får utfärda närmare bestämmelser om hållbarhetsavgift.”

Kyrkostyrelsen antar ett förändrat mål för skogsförvaltningen (12.3)

Det uppdaterade målet med skogsförvaltningen föreslås vara: ”Svenska kyrkans skogsbruk ska bidra till att skapa ett varierande och multifunktionellt landskap med en mångfald av brukningsmetoder där fler värden kan levereras samtidigt, såsom andliga och existentiella värden, ekonomisk avkastning, biologisk mångfald, klimatnytta, ekosystemtjänster i övrigt och social välfärd”.

Ett tydligt formulerat mål är en viktig byggsten i allt förändringsarbete - det skickar en tydlig signal både internt och externt om vilken riktning organisationen ska färdas i och ger alla inblandade något konkret att förhålla sig till. Det föreslagna målet ger en tydlig riktning, men det ger samtidigt stiften möjlighet att anpassa skogsbruket efter landskapets unika förutsättningar. WWF är mycket positiva till att det föreslagna målet så tydligt pekar på behovet av ett multifunktionellt landskap och en mångfald av brukningsmetoder. Det är också klokt att alla fyra hållbarhetsambitioner nämns i målet.

Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Allmänt: info@wwf.se
www.wwf.se

Utredaren konkretiserar genomförandet av det nya målet genom att föreslå en indelning av den produktiva skogsmarken i tre kategorier med preciserade procentsatser, och WWF stödjer tanken att precisera målet och göra det mätbart. Specifika kommentarer på kategorierna är inlagda under respektive stycke nedan.

20 % av den produktiva skogsmarken avsätts för skydd av biologisk mångfald och klimat (kolinlagring), och naturtyper som bör prioriteras i avsättningarna listas (12.3.1.)

WWF ser positivt på att utredaren föreslår att Svenska kyrkan ska bidra till att uppfylla målen i konventionen om biologisk mångfald genom att avsätta 20 % av den produktiva skogsmarken till 2030! Ökningen av avsatt areal från 46 000 ha till 81 000 ha är ett viktigt steg mot Sveriges åtagande inom konventionen - att skydda minst 30 % av ytan till 2030. WWF kan bara hoppas att fler aktörer följer efter så snart som möjligt, eftersom det är bråttom att stoppa krisen för den biologiska mångfalden!

Utöver det långtgående målet i sig, är det mycket viktigt att utredaren pekar ut naturtyper som bör ingå i den avsatta arealen. WWF vill särskilt nämna behovet av att skydda de sammanhängande naturskogar som pekades ut av skogsutredningen 2020 och de kvarvarande kontinuitetsskogar som identifierats av Naturvårdsverket, eftersom dessa skogar har strukturer som den trakthyggesbrukade skogen saknar och är ytterst viktiga för många hotade arter.

Det är oerhört positivt att utredaren hänvisar till den nationella strategin för formellt skydd samt att urvalet av områden ska bygga på bristanalyser, landskapsperspektiv och behovet av att skapa konnektivitet/grön infrastruktur. Det kommande arbetet behöver utgå från brist- och funktionalitetsanalyser avseende olika skogliga naturtyper för att stärka efterlevnaden av internationella överenskommelser, såsom EUs biodiversitetsstrategi. Detta medför behov av ökad kunskap avseende naturvärdesbedömningar och -planering, både inom Svenska kyrkans skogliga verksamhet och vid upphandling av extern arbetskraft.

Slutligen är det viktigt att planeringen av vilka områden som ska avsättas ska genomföras inom två år, och att endast naturvårdande skötsel får genomföras i de avsatta områdena. Den naturvårdande skötseln är ofta eftersatt, och WWF förordar att uppföljning sker för att säkerställa att den naturvårdande skötseln som identifieras i planeringen också genomförs.

Anpassat trakthyggesbruk bedrivs inom 47 % av arealen (12.3.2.)

Den fördjupade utvärderingen av miljömålet levande skogar visar tydligt på behovet av att förändra det ”vanliga” skogsbruket i Sverige. WWF har i flera sammanhang framfört detta behov, och ser det därför som ett bra steg på vägen att utredaren föreslår att lövandelen ska öka generellt (till 40 %), att en del av granbestånden omförs till tallbestånd för att uppnå ståndorts- och klimatanpassning samt att Skogsstyrelsens målbilder för generell hänsyn tillämpas inom hänsynskrävande biotoper, vattenmiljöer, fornlämningar och skador vid markberedning. WWF hade dock gärna sett förslag på ökning av generell hänsyn till 20 % snarare än 15 % hänsynsyta och virkesvolym, och skulle även vilja se att ordet ”ska” snarare än ”bör” används ihop med implementeringen av målbilderna. WWF ser även ett behov av ökad användning av naturlig föryngring i stället för plantering.

Stiftelsens generalsekreterare:
Gustaf Lind

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746
Verksamheten kontrolleras av
Svensk Insamlingskontroll

Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Allmänt: info@wwf.se
www.wwf.se

Ett av utredningens viktigaste förslag är att alla contortaplanteringar på Svenska kyrkans marker avvecklas inom en 10-årsperiod och ersätts med tall. WWF har bland annat arbetat för en utfasning av contorta som en del av ett ansvarsfullt FSC-certifierat skogsbruk, eftersom den uppvisar invasiva egenskaper och dessutom ställer till stora problem för rennäringen. Contortans invasivitet har klassificerats som hög av SLU Artdatabanken. Med klimatförändringen ökar invasiviteten ytterligare och detta kan leda till stora kostnader för skogsägare som planterat contorta med tanke på ansvaret att förhindra oönskad spridning.

I filmen ”Kyrkan och skogen – om virke, värderingar och vägval” framgår att Svenska kyrkans skogar har en förskjuten åldersfördelning, där närmare 70 % av bestånden är 60 år eller yngre. Denna åldersfördelning är klart sämre än riksgenomsnittet, där 60% av skogen är 60 år eller yngre. Övervikten på unga skogar går stick i stäv med principerna för skogshushållning, som förutsätter en jämn åldersfördelning.

Mot bakgrund av detta är förslaget att förlänga omloppstiden till 20 % över lägsta slutavverkningsålder på hälften av arealen positiv. Utredaren beskriver väl hur de föreslagna åtgärderna för att anpassa trakthyggesbruket även levererar klimatnytta: ”Klimatforskare pekar på att skogens potentiella klimatnytta är underutnyttjad och att substitutionsfaktorer är problematiska och sannolikt ofta överskattade. Forskning visar att växande äldre skog binder kol under mycket lång tid. Den största klimatnyttan från skogen under de närmaste årtiondena fås, enligt klimatforskare, med åtgärder som förstärker skogens kolsänka genom måttligare avverkning, mindre intensiv gallring, förlängda omloppstider, skydd och avsättning inklusive av äldre skog, och anpassning av skogsbruksmetoder för att öka skogens motståndskraft mot skador.”

WWF vill slutligen understryka vikten av att Svenska kyrkan enbart använder välbeprövade metoder där risker har bedömts och kunskap om hur riskerna ska begränsas tagits fram. Gödsling, andra främmande trädslag än contorta och klonskogsbruk nämns inte i utredningen, men ifall dessa får användas inom ramen för det anpassade skogsbruket anser WWF att en arealsbegränsning ska sättas och en styrning för att minimera riskerna införas.

33 % av skogsinnehavet brukas med naturnära skogsbruk inom något av följande: områden för anpassning till rennäringens behov (8 %), blädning (10 %) eller övriga hyggesfria alternativ (15 %) (12.3.3. och 12.3.4)

WWF ser gärna att naturnära skogsbruk införs på bred front i Sverige för att efterlikna skogsekosystemets naturliga störningsdynamik, dess naturliga processer och funktioner samt dess strukturella komplexitet, och är därför positiva till målet om 33 % naturnära skogsbruk. Samtidigt skulle WWF föredra att förslaget angav principerna som ska gälla för ett naturnära skogsbruk i stället för att ange specifika metoder. Ett naturnära skogsbruk måste efterlikna skogsekosystemets naturliga störningsdynamik samt bevara och återskapa skogsekosystemens naturliga processer och funktioner, strukturella komplexitet och naturliga träslagssammansättning. Dessutom ska det naturnära skogsbruket utgå från landskapsperspektivet samt baseras på och anpassas efter ny kunskap och erfarenheter.

WWF stöttar även förslaget om att sköta de kontinuitetsskogar som inte har tillräckligt höga naturvärden för att avsättas med blädning, eftersom denna skötselmetod säkerställer att trädkontinuiteten behålls, vilket gynnar marksvampar och skogsfåglar som kräver kontinuitet. Slutligen är WWF positiva till de föreslagna anpassningarna till rennäringens behov i mager

Stiftelsens generalsekreterare:
Gustaf Lind

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746
Verksamheten kontrolleras av
Svensk Insamlingskontroll

Världsnaturfonden WWF
Ulriksdals Slott
170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00
Allmänt: info@wwf.se
www.wwf.se

tallskog - hårdare röjning och gallring och ingen eller mycket skonsam markberedning, och noterar att sådana skogar utgör så mycket som 1/3 av arealen i Luleå och Härnösands stift.

Det är viktigt att utredningen föreslår att den högre nivån på generell hänsyn bibehålls vid tillämpningen av de naturnära metoderna, eftersom metoderna inte garanterar tillskapande av de substrat som saknas i landskapet, såsom stående och liggande död ved. Det är även positivt att varken gödsling, dikning eller plantering av främmande trädslag är tillåtet i det naturnära skogsbruket.

Med tanke på att blädning utförs på mindre än 1 % av Svenska kyrkans mark, och att nivån vad gäller hyggesfritt är 2,9 %, ska stora förändringar av skogsförvaltningen genomföras, och WWF hoppas att forskare inbjuds att följa och dokumentera omställningen.

Vid operationaliseringen av detta mål behövs liksom vid skyddsarbetet kunskap om att skogsbruksmetoden är anpassad till den skogliga naturtypen och dess naturgivna förutsättningar. Här kan det finnas behov av utbildningsinsatser inom Svenska kyrkan och gentemot entreprenörer.

Ytterligare förändringar vad gäller rennäringen och markförvaltningen (12.4)

Bland de ytterligare förändringar som föreslås vad gäller rennäringen och markförvaltningen vill WWF särskilt lyfta fram förslaget att heliga platser ska kunna undantas från skogsbruk, och att dessa platser ska förvaltas gemensamt av samerna och Svenska kyrkan.

Insatser för att stärka genomförandet (12.6)

Utredaren föreslår ett antal åtgärder för att underlätta genomförandet av utredningens förslag, och WWF vill särskilt tillstyrka förslagen att kyrkostyrelsen inrättar en befattning med hög skogsekologisk kompetens samt ett råd för markförvaltning. Att rådet för markförvaltning föreslås ha externa ledamöter med särskild sakkunskap om ekologi och biologisk mångfald, klimatfrågor, skogs- och jordbruk, rennäring samt teologi kopplat till andlig hållbarhet är mycket viktigt, liksom att det leds av en ”opartisk” ordförande.

Det är också positivt att utbildningsinsatser föreslås inom området naturnära skogsbruk. WWF ser även ett behov av att genomföra utbildningsinsatser inom områdena naturvärdesbedömning, val av objekt för skydd och naturnära skogsbruk, landskapsplanering samt upphandling av kompetent extern arbetskraft/entreprenörer, vilket vi kommenterat ovan.

För Världsnaturfonden WWF

Tomas Frisk,

Avdelningschef Skog & Arter

Stiftelsens generalsekreterare:
Gustaf Lind

Registrerad som:
Världsnaturfonden WWF
Org.nr: 802005-9823
Plusgiro 90 1974-6
Bankgiro 901-9746
Verksamheten kontrolleras av
Svensk Insamlingskontroll